

The Characteristics of Thainess reflected in Thai Cockfighting

Chomnard Setisarn¹ and Saroj Jiarakongman²

*Faculty of Arts, Chulalongkorn University¹ and The Indigenous
Chicken Conservation and Development Association²*

Received: September 2, 2022

Revised: January 31, 2023

Accepted: February 7, 2023

Abstract

The aim of this study is to investigate the overall perception of cockfighting in Thai society and the characteristics of Thainess as reflected in Thai cockfighting and fighting cocks using a qualitative research approach. The main informants consisted of 8 cockfighters residing in the Thai provinces of Chonburi and Nakhon Ratchasima. The data were collected through semi-structured interviews and integrated with secondary data such as information about fighting cocks in each region of Thailand, rules for different types of cockfighting. It was found that Thai cockfighting has evolved from play in the form of a sport with clear rules and both professional and amateur matches. Thai cockfighting also provides a reflection of the wisdom of the people in each Thai region as seen in the development of different breeds of fighting cocks. The characteristics of Thainess that have been clearly found are: 1) ‘being *nakleng*’ (gangsterness)—having a character that prioritises integrity, big-heartedness, venturesomeness, dignity, a lack of stinginess;; 2) ‘cockfight wagering as *play*’ that is based on fun and enjoyment, but also exhibits greater compulsive tendencies than other types of play in general because of the expected benefits involved; and 3) ‘folk wisdom and beliefs’ as reflected in chicken naming, chicken rearing, and development of cockfighting equipment, as well as beliefs resulting from combined beliefs in ghosts and Buddhism.

Keywords

cockfighting, fighting cocks, Thainess, gangsterness, play, folk wisdom and belief

ลักษณะความเป็นไทยที่สะท้อนในการชนไก่ของชาวไทย¹

ชมนาด คีตีสาร¹ และ สาโรจน์ เจียรคงมั่น²

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹

และ สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย²

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับภาพรวมของการชนไก่ในสังคมไทย และลักษณะความเป็นไทยที่สะท้อนในการชนไก่และไก่ชนของไทย โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักคือนักชนไก่ในจังหวัดชลบุรีและนครราชสีมาจำนวนรวม 8 คน ข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและมีการใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับไก่ชนในแต่ละภูมิภาคของไทย กติกาการชนไก่ประเภทต่าง ๆ ประกอบ ผลการศึกษาพบว่า การชนไก่ของไทยมีการพัฒนารูปแบบจากการละเล่นเป็นเกมที่มีกติกาชัดเจนคือมีทั้งแบบอาชีพและแบบสมัครเล่น และมีการสะท้อนภูมิปัญญาของผู้คนในแต่ละภูมิภาคเห็นได้จากการพัฒนาไก่ชนสายพันธุ์ต่าง ๆ ส่วนลักษณะความเป็นไทยที่พบเห็นได้ชัดเจนคือ 1. “ความเป็นนกเลง” ที่ให้ความสำคัญต่อความซื่อสัตย์ ใจใหญ่ กล้าได้กล้าเสีย มีศักดิ์ศรี ไม่ตระหนี่ 2. “การพนันไก่ชนในฐานะ ‘การเลง’” ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสนุกสนาน เพลิดเพลิน แต่ก็มีกลุ่มหลงมากกว่า

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพหุสัมพันธ์คนกับไก่ (HCMR: Human-Chicken Multi-Relationships Research Project) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2555-2560) โครงการวิจัย HCMR เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเจ้าชายอาภิชโนนมิยะ ภูมิฮิโตะ แห่งประเทศญี่ปุ่น ภายใต้พระราชูปถัมภ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การเล่นทั่วไปเพราะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง และ 3. “ภูมิปัญญาชาวบ้านและความเชื่อ” ที่เห็นได้จากการตั้งชื่อ การเลี้ยงดู การพัฒนาอุปกรณ์การแข่งขัน ตลอดจนความเชื่อที่ผสมผสานทั้งความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อแบบพุทธศาสนา

คำสำคัญ

การชนไก่, ไก่ชน, ความเป็นไทย, ความเป็นนักรเลง, การเล่น, ภูมิปัญญาชาวบ้าน และความเชื่อ

บทนำ

การชนไก่เป็นการละเล่นที่พบได้ในแทบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งในพม่า มาเลเซีย กัมพูชา และไทย การชนไก่ในอินโดนีเซียโดยเฉพาะในบาหลีเป็นที่รู้จักกันดี เนื่องจากผู้คนที่นั่นมองว่าการชนไก่ไม่ได้เป็นเพียงเกมการละเล่น แต่เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มชน และเป็นการเน้นย้ำความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ การชนไก่ในบาหลีจึงเป็นสิ่งที่รุนแรง มีการเสริมเขาเลียงผาหรือเขาปูราอาบายาพิชที่เดือย ทำให้มีไก่อตายในการแข่งขัน แต่ชาวบาหลีก็ไม่ได้สะเทือนใจต่อความตายของไก่ชนของตนมากไปกว่าที่ต้องรู้สึกอับอาย เสียหน้า โกรธแค้นที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ (Geertz, 1994, pp. 102-105)

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีตัวอย่างของการให้ความสำคัญของการชนไก่ในเชิงสัญลักษณ์อีก เช่น การที่ชาวฟิลิปปินส์มองว่าการชนไก่เป็นการแสดงออกของผู้ชาย สนามชนไก่เป็นสถานที่ที่จะทำให้ผู้ชายมารวมตัวกัน และชายชาวฟิลิปปินส์กระหายที่จะได้ชนไก่ เพราะเมื่อชนะก็จะได้กลับบ้านพร้อมกับความร่ำรวย (Guggenheim, 1994, p. 168) นอกจากนี้ การที่ไก่อถูกนำไปเป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับผู้ชายยังพบได้ในการชนไก่บนเกาะมาร์การิตาของเวเนซุเอลา กรณีดังกล่าวส่งผลให้นักวิจัยเข้าถึงข้อมูลได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากการชนไก่เป็นเกมกีฬาที่สงวนไว้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น (Cook, 1994, p. 234)

ถึงแม้งานวิจัยตลอดจนหนังสือเกี่ยวกับการชนไก่และไก่ชนของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่งานวิจัยส่วนมากมุ่งศึกษาไก่ชนในด้านสายพันธุ์ ตลอดจนมิติทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในฐานะเป็นธุรกิจการพนัน ซึ่งมักนำไปสู่ความเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มคนที่ไม่สนับสนุนการชนไก่เพราะเป็นเรื่องไร้ศีลธรรม เป็นการทารุณสัตว์และมอมเมาผู้เล่นพนัน กับกลุ่มคนที่สนับสนุน

การชนไก่ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นสันตนาการที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน ช่วยให้ผู้เล่นเพลิดเพลิน ตลอดจนสร้างอาชีพและรายได้แก่ผู้เลี้ยงไก่ชน ทั้งยังมีหนังสือประเภทลักษณะของ “ไก่เก่ง” ตลอดจนคู่มือการรักษาดูแลไก่ชน ประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่ใช่งานวิชาการแต่ก็เป็นการศึกษาผ่านประสบการณ์ที่มีการตีพิมพ์ออกมามาก งานวิจัยที่ศึกษาไก่ชนในมิติทางวัฒนธรรมยังมีค่อนข้างน้อย มีการกล่าวถึงไก่ชนในมิติทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลายตัวอย่างในรายงานวิจัยชื่อ “วิถีชีวิต ไก่ชนสู่การพนันชนไก่” อาทิ การกล่าวถึงความหมายของการชนไก่ในเชิงวัฒนธรรมโดยมองผ่านสำนวนไทย เช่น “ชนกินตัว” ซึ่งหมายถึงการชนไก่ที่ไม่เน้นการพนันแต่เป็นการละเล่นในหมู่เพื่อนฝูงที่นำไก่มาชนกันและจะนำไก่ที่แพ้ไปทำกับแก้มกิน หรือการชนไก่เพื่อระดมทุนไปเลี้ยง “ผี” ซึ่งดลบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในเขตลุ่มน้ำภาคเหนือ การชนไก่แก้บนในจังหวัดสุพรรณบุรีเมื่อสิ่งที่ได้บนบานไว้กับอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร อนุสรณ์สถานดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์สมหวัง (Kunjara Na Ayuttaya, 2012, pp. 13-15) อย่างไรก็ตาม กรณีที่ยกมาเหล่านี้นี้ยังเป็นเพียงการแนะนำตัวอย่างพิธีกรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติ ยังไม่มีการเชื่อมโยงการชนไก่เข้ากับสังคมไทยและชาวไทยในเชิงสัญลักษณ์ ดังเช่นงานวิจัยที่ได้กล่าวไปในตอนต้น หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า งานวิจัยเพื่ออธิบาย “ความเป็นไทย” ยังมีค่อนข้างน้อย บทความนี้จึงต้องการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ ของการชนไก่โดยนำไปเชื่อมโยงกับลักษณะความเป็นไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาพรวมของการชนไก่ในสังคมไทยปัจจุบันทั้งรูปแบบการแข่งขันและความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการแข่งขันในแต่ละภูมิภาคกับสายพันธุ์ของไก่ชน
2. เพื่อศึกษาลักษณะนิสัยของชาวไทยที่สะท้อนในการชนไก่

ทบทวนวรรณกรรม

ชาวไทยรู้จักและคุ้นเคยกับการชนไก่มานาน มีหลักฐานลายลักษณ์ที่บันทึกเรื่องราวการชนไก่ของไทยปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ผู้ได้เข้ามาในราชอาณาจักรสยาม เมื่อ ค.ศ.1687 ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ส่วนในหลักฐานทางวรรณคดีไทย ปรากฏการกล่าวถึงการละเล่นชนไก่ไว้ในนิทานเรื่องพระรถเมรี และวรรณคดีเรื่องอิเหนา รวมทั้งตำนานการชนไก่ระหว่างไก่ของสมเด็จพระนเรศวร ฯ กับไก่ของพระมหาอุปราชแห่งกรุงหงสาวดี ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการชนไก่ของชาวไทยที่มีมาแต่โบราณอันนำไปสู่การวิจัยการชนไก่ในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่อง “คน ไก่ชน และการชนไก่ กระบวนการกลายเป็นสินค้าในบริบทสังคมไทย” ของขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร ซึ่งพยายามอธิบายถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของการชนไก่ว่าเป็นกระบวนการของการสร้างคุณค่าผ่านการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม (เช่น การคัดเลือกสายพันธุ์ การเลี้ยง การซ้อม การชน) และประสบการณ์การเลี้ยงไก่ชนในสังคมไทยนำมาสร้าง “ภาพ” ใหม่ ๆ ให้แก่การชนไก่ในฐานะสินค้าเพื่อทำให้สังคมยอมรับว่าไก่ชนเป็นสัตว์เศรษฐกิจและเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์และพัฒนา (Charoenmaitrimit, 2000, p. 1)

รายงานวิจัย “การชนไก่ : การพนัน สังคมและวัฒนธรรมในวงการไก่ชน” ของรัตน์ะ บัวสนธ์และคณะ เป็นการเก็บข้อมูลจากบ่อนไก่ชนในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อศึกษาในประเด็นการพนันและการบริหารจัดการในบ่อนไก่ชน ตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรมในวงการไก่ชน รายงานนี้ทำให้เห็นวิถีชีวิตของนักพนันและคนทำบ่อนไก่ชนว่าต้องสนใจและมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง ได้รู้ถึงภาษาที่ใช้ในการชนไก่ ความเชื่อและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่และการชนไก่ (Buosont, et al., 2004, pp. 152-155) ส่วนวิทยานิพนธ์ “ไก่ชนกับวิถีชีวิตไทย : ศึกษากรณีอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น” ของธเนศร์ บุญตาแสง เป็นการศึกษาภาพรวมของการเลี้ยงไก่ชน สภาพเศรษฐกิจ ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่ชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และได้ข้อสรุปว่าการเลี้ยงไก่ชนนั้นต้องอาศัยภูมิปัญญาที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน อย่างไรก็ตามการเลี้ยงไก่ชนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี อีกทั้งวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่ชนก็เปลี่ยนจากการสันทนาการในหมู่ชาวบ้านไปเป็นการแข่งขันที่หวังผลแพ้ชนะมากขึ้น (Buntasaeng, 2005, pp. 194-195) วิทยานิพนธ์ “การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์ จังหวัดมุกดาหาร” ของเฉลียว มงคลเกตุ ชี้ให้เห็นว่า การนำภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่า เช่น การคัดเลือกพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ การดูแลลักษณะไก่ตามตำราไก่ชนที่เรียกว่า “อุดมทัศน์” มาผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ เช่น การสุขุขภิบาลที่ดี การใช้วัคซีนและยาปฏิชีวนะ จะทำให้ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงไก่ชนในเชิงพาณิชย์และสอดคล้องกับความต้องการของการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป (Mongkolket, 2010, pp. 288-292) “รายงานภาพรวมวิถีชีวิตไก่ชนสู่การพนันไก่ชน” ที่แมนวาด ญูชรรณ อยุธยาเป็นบรรณาธิการ

มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการพนันชนไก่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง และมีบทสรุปที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบ่อนพนันไก่ชนที่แม้มีกฎหมายควบคุมก็มีช่องโหว่ให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ หรือให้การเมืองใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงเนื่องจากมีผลประโยชน์ทับซ้อนในฐานะผู้ออกนโยบายว่าด้วยการพนันแต่ตัวเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพนัน ขณะที่เจ้าของบ่อนพนันไก่ใช้สายสัมพันธ์กับอำนาจเป็นเครื่องมือในการประกอบธุรกิจ การจะแก้ปัญหาการพนันไก่ชนในสังคมไทยควรเริ่มจากการยอมรับว่าการพนันไก่ชนนั้นทำกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นแทนที่จะห้ามปรามก็ควรสนับสนุนให้มีการบริหารจัดการให้เป็นระบบและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ถูกต้องเพื่อให้วิถีไก่ชนอยู่คู่กับท้องถิ่นไทยได้อย่างเหมาะสม (Kunjara Na Ayuttaya, 2012, pp. 83-91)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยเหล่านี้แม้จะให้ภาพที่ละเอียดและชัดเจนของการชนไก่ การเลี้ยงไก่ชน ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการชนไก่ หากแต่ในส่วนของการอธิบายความหมายของการชนไก่ในสังคมไทย ความเชื่อมโยงกับลักษณะความเป็นไทยยังพบไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงต้องการนำข้อมูลจากการลงพื้นที่มาอภิปรายในประเด็นนี้ต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย นักชนไก่ 8 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 1 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการชนไก่ในจังหวัดชลบุรี 6 คน และนักชนไก่ในจังหวัดนครราชสีมาที่นำไก่มาชนที่สนามกีฬาชนไก่มหาสารคามจำนวน 2 คน นอกจากทุกคนจะมีประสบการณ์ในการนำไก่ไปชนแล้ว แต่ละคนยังมีความเกี่ยวข้องในแง่มุมอื่นด้วย ได้แก่ เป็นผู้เพาะไก่ขาย (1คน) เป็น “มือน้ำ”² (1คน) และเป็นกรรมการการชนไก่ (1 คน) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีในลักษณะการบอกต่อแบบลูกโซ่ (snow ball technique) จากประชากรในพื้นที่วิจัย

2. เครื่องมือในการวิจัย บทความนี้เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม (field survey) ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2556 ถึงเดือนมิถุนายน 2558 โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับประเภทของไก่ชนที่เลี้ยงวิธีเลี้ยง ความเชื่อ และการสร้างรายได้จากไก่ชน นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิประกอบ การสำรวจภาคสนามมีการใช้เครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวคำถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์เจาะลึก ทั้งนี้ ประเด็นคำถามสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์

² มือน้ำ เป็นศัพท์เฉพาะในวงการไก่ชน หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ให้น้ำไก่เวลาชนกัน ผู้จะทำหน้าที่มือน้ำได้ต้องมีประสบการณ์สูงและเชี่ยวชาญในการดูแลไก่ชน เพราะนอกจากจะให้น้ำเพื่อให้ไก่หายเหนื่อยและร่างกายไม่ร้อนจนเกินไปแล้ว ยังต้องรู้วิธีทำแผลให้ไก่เมื่อไก่บาดเจ็บด้วย ในความหมายนี้จึงกล่าวได้ว่า มือน้ำเปรียบเสมือนพี่เลี้ยงไก่ชนเวลาชนกันในสนามชนไก่

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาพันธุ์ไก่พื้นเมือง (ฟาร์มบ้านบึง) ในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลการวิจัยบางส่วน มีการนัดหมายเพื่อสนทนา การสนทนามีขึ้นที่สนามชนไก่ศูนย์วิชาการและสาธิตพันธุ์ไก่พื้นเมือง หรือสนามชนไก่ศูนย์วิชาการ (อำเภอเกาะจันทร์) บ้านพักของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นสถานที่เพาะเลี้ยงไก่ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเพื่อบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงประกอบการจดบันทึกทุกครั้งและได้รับความยินยอม จากนั้นได้สรุปประเด็นการสนทนาโดยยึดการจดบันทึกเป็นหลัก

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่หลักในการเก็บข้อมูลภาคสนามของบทความนี้ได้แก่ จังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญในภาคตะวันออกของไทยมาแต่โบราณ จังหวัดชลบุรีมีชุมชนโบราณเมืองพระรถตั้งอยู่ในอำเภอพนัสนิมคม เมืองพระรถแห่งนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองในยุคทวารวดีจนถึงสมัยลพบุรี เป็นเมืองที่เชื่อกันว่า มีความสัมพันธ์กับเรื่องพระรถเสนนางเมรีในนิทานพื้นบ้านเรื่อง นางสิบสอง ซึ่งกล่าวถึงมเหสี 12 องค์ของพระราชาองค์หนึ่งที่ถูกนางยักษ์กลืนกลืน ทำให้ถูกนำไปขังไว้ในถ้ำ พระรถเสนผู้เป็นลูกชายของหนึ่งในมเหสี 12 องค์ออกไปชนไก่หาเลี้ยงมารดา และในที่สุดก็ใช้ความสามารถในการชนไก่นั้นทำให้แม่และปากกลับไปใช้ชีวิตในวังตามเดิมได้ มีสถานที่หลายแห่งในอำเภอพนัสนิมคมและอำเภอเกาะจันทร์ในจังหวัดชลบุรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนางสิบสอง เช่น ถ้ำนางสิบสอง หมอนนางสิบสอง ศาลพระรถและสระน้ำพระรถ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการชนไก่อันนั้น อำเภอพุนสนิมเป็นแหล่งไก่อมีชื่อที่เรียกกันว่า ไก่พระรุด อีกทั้งยังมีไก่อั้งเดิมของอำเภอพุนสนิมที่เรียกว่า “ไก่อพนัสฯ” ซึ่งเป็นไก่อร่อยใหญ่ เจิงชนไม่แพรวพราวแต่ดูต้น เครื่องร้อนซ้ำใจสู้และแพ้ยาก (Macklong, 2006, p. 21) การชนไก่ในอำเภอพุนสนิมและอำเภอกะเจันท์นิยมมี 2 แบบ คือ แบบอาชีพหรือทางยาว ซึ่งมีสนามชนไก่อสำคัญ เช่น สนามชนไก่อหนองตำลึง (อำเภอพุนสนิม) สนามกีฬาชนไก่อเมืองพระรุด (อำเภอพุนสนิม) ส่วนแบบสมัครเล่นนั้นจัดที่สนามชนไก่อศูนย์วิชาการ (อำเภอกะเจันท์) นอกจากนี้ ในจังหวัดชลบุรียังมีสนามชนไก่อสำคัญ เช่น สนามชนไก่อเรือสพพณ์ (อำเภอสรีราชา) ซึ่งเป็นการชนไก่อแบบอาชีพเช่นกัน ทั้งหมดนี้เป็นสนามชนไก่อที่ถูกกฎหมายซึ่งมีจำนวนน้อยตรงข้ามกับสนามชนไก่อที่ไม่ถูกกฎหมายที่เรียกกันว่า “บ่อนป่า” ที่กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ บ่อนป่ายังมีบทบาทในฐานะเป็นสถานที่ฝึกซ้อมไก่อก่อนนำไปแข่งในสนามใหญ่ จึงเป็นแหล่งที่ผู้มองหาไก่อชนแววดิไปพัฒนาต่อยอดนิยมไปดูแลและการซื้อขายต่อรองไก่อในราคาที่ย่อมเยากว่าการซื้อผ่านคนกลางหรือในสนามขนาดใหญ่ที่ถูกกฎหมาย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เล่นชนไก่อที่สนามกีฬาชนไก่อมหาลาภด้วย สนามชนไก่อดังกล่าวตั้งอยู่ที่อำเภอบางช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นสนามขนาดใหญ่แบบอาชีพที่มีชื่อเสียง เปิดวันเสาร์วันเสาร์ ในแต่ละสัปดาห์จะมีไก่อมาชนเฉลี่ยประมาณ 30 คู่ เป็นที่รู้จักในฐานะสนามที่การเดิมพันสูงโดยเฉพาะคู่เอก ที่อาจเป็นหลักแสนถึงหลักล้านเป็นสนามอีกหนึ่งแห่งที่นักเล่นไก่อชนทั้งในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมนำไก่อไปชน

ผลการวิจัย

1. การชนไก่ในสังคมไทยปัจจุบัน

การชนไก่ในสังคมไทยมีหลายรูปแบบ หากมองในแง่ของประเภท การแข่งขันก็สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ แบบอาชีพ (ทางยาว) และแบบสมัครเล่น (Boxing)

การแข่งแบบอาชีพเป็นการแข่งเฉพาะในวันเสาร์และอาทิตย์และหยุดทุกวันพระหรือวันนักขัตฤกษ์ หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องมีการกำหนดวันไว้ อย่างชัดเจน มีการแบ่งเป็นยกซึ่งเรียกว่า “อัน”³ การเปรียบไก่หาคู่แข่งดูจาก น้ำหนักและความสูง แต่ก็เป็นไปตามความพึงพอใจของเจ้าของไก่ทั้งสองฝ่าย ด้วย เมื่อเปรียบได้แล้วจะนำไก่ลงสนาม การแข่งขันทำได้ไม่เกิน 12 อัน สุดแล้วแต่จะตกลงกัน อันละประมาณ 20 นาทีและพักอีกประมาณ 20 นาที กติกาการแข่งขันโดยทั่วไปคือ เมื่อไก่วิ่งหนี 3 ครั้งหรือไม่ลุกขึ้นสู้ให้ถือว่าแพ้ นอกจากนี้ หากไก่บาดเจ็บมากเจ้าของก็สามารถบอกยอมแพ้ได้

ในการแข่งแบบอาชีพของไทยในภาคกลาง ภาคตะวันออก และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะต้องใช้พลาสติกเทปพันปิดเดือของไก่เอาไว้ เพื่อไม่ให้เดือโผล่ออกมาแทงคู่ต่อสู้ แต่ผลที่ตามมาคือการตัดสินใจแพ้ชนะ จะใช้เวลานาน คือ 8-12 อัน เพราะไก่จะไม่บอบช้ำจนถึงตายหรือแข่งต่อไป ไม่ได้ ส่วนไก่ชนที่ไม่พันเดือนั้น ได้แก่ ไก่ชนในภาคเหนือและภาคใต้ ลักษณะเด่นของไก่ชนที่ไม่พันเดือจะคล้ายกันตรงที่ไก่ที่ใช้เป็นไก่ขนาดเล็ก

³ ชื่อเรียกระยะเวลาชนไก่ ในอดีตอุปกรณ์จับเวลาใช้กะลามะพร้าวเจาะรูนำมาวางไว้ในโหลเพื่อให้น้ำไหลเข้าจนเต็มกะลา เมื่อเต็มแล้วกะลาจะจม เรียกว่า อันจม ถือเป็นหนึ่งยก ใช้เวลาประมาณ 20-25 นาที

ตีไว ตีแมน สาดแข้งไว เพราะถูกฝึกมาให้ใช้เดือยจูโจมคู่ต่อสู้ การต่อสู้จึงมักใช้เวลาสั้น เนื่องจากเดือยที่แหลมคมทำให้คู่ต่อสู้เกิดบาดเจ็บอย่างสาหัสจนสู้ต่อไปไม่ได้หรือตายไป

การชนไก่แบบสมัครเล่นเป็นการชนไก่ที่ได้รับการพัฒนาติกาและรูปแบบโดยสมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทยเพื่อให้มีความเป็นกีฬาสากลมากขึ้น สามารถแข่งได้สัปดาห์ละ 1-2 วันตามแต่เจ้าของสนามจะตกลงกับเจ้าพนักงาน ส่วนใหญ่แล้วเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ การเปรียบไก่ทำโดยใช้น้ำหนักและความสูงเป็นเกณฑ์ เพื่อไม่ให้ไก่บอบช้ำมากจะมีการสวมนวมที่เดือยไก่ การแข่งขันเพียง 5 ยก ยกละ 15 นาที พัก 3 นาที และจะไม่มีการไขหัว ถ่วงตา⁴ และเย็บแผลระหว่างพักยก รวมถึงห้ามใช้น้ำมันหม่อง สารเคมีและยาใดบอย่างเด็ดขาด ส่วนการตัดสินแพ้ชนะมี 3 รูปแบบ คือ

1. เทคนิคน็อกเอาต์ (Technical Knockout: TKO) ถ้าไก่ตัวใดถูกตีร้องหรือวิ่งหนีหลังไม่สู้ 3 ครั้ง นอนหรือหมอบให้ลุกขึ้นสู้ไม่สู้ ให้ถือว่าไก่ตัวนั้นแพ้เทคนิคน็อกเอาต์

2. อาร์เอสซี (Referee Stopped Contest: RSC) ถ้าไก่ตัวใดโดนตีจนปากหลุด หรือตาบอด หรือมีบาดเจ็บในดุลยพินิจของกรรมการเห็นว่าไม่ควรแข่งขันต่อไป กรรมการจะยุติการแข่งขัน ให้ถือว่าไก่ตัวนั้นแพ้อาร์เอสซี

3. คะแนน (Score) ถ้าแข่งขันกันครบ 3 ยกแล้วยังไม่รู้ผลแพ้ชนะในยกที่ 4 และ 5 จะมีกรรมการ 3 คน เป็นผู้ตัดสินด้วยการกดคะแนน ซึ่งถ้า

⁴ วิธีทำแผลเมื่อไก่ชนบาดเจ็บขณะแข่งขัน การไขหัวทำเมื่อหัวไก่เกิดการฟองลมหรือมีเลือดคั่ง ผู้ไขหัวจะใช้อุปกรณ์คือเข็ม มีดและด้ายเพื่อเปิดหัวไก่และรีดเอาเลือดที่คั่งจากการบาดเจ็บออกจากหัวไก่ ส่วนการถ่วงตาทำเมื่อไก่โดนตีจนตาปิด จะมีการใช้เข็มและด้ายสอยเพื่อเปิดหนังเปลือกตา ทำให้ไก่กลับมามองเห็นได้ชัดจะได้ไม่เสียเปรียบ

ไก่ตัวโตที่ถูกคู่แข่งขันชัดเจน 1 ครั้ง กรรมการ 2 ใน 3 คนเห็นแล้วกดให้คะแนนพร้อมกัน ไก่ตัวนั้นจะได้ 1 คะแนนแสดงขึ้นที่สกอร์บอร์ด เมื่อแข่งขันครบ 5 ยก ผลรวมคะแนนตัวใดมากกว่าจะเป็นผู้ชนะ

หากมองในด้านสายพันธุ์ ไก่ชนภาคเหนือเป็นไก่พื้นเมืองที่มีขนาดเล็ก มีส่วนคล้ายกับไก่พม่าทั้งในเรื่องรูปร่างและน้ำหนัก ลักษณะที่โดดเด่นของไก่พม่า คือ ตัวเล็ก คล่องแคล่ว ตีไม่หยุด ตีแม่น นักเล่นไก่ชนจึงหันมาให้ความสนใจ รวมถึงมีการนำมาผสมกับไก่เหนือ จนยากที่จะแยกไก่ชนในภาคเหนือที่เป็นไก่พื้นเมืองของไทยออกจากไก่พม่า อีกทั้งในระยะหลังมายังมีการนำสายพันธุ์จากภาคกลางเข้าไปผสม ทำให้ไก่ชนของภาคเหนือมีรูปร่างที่ใหญ่ขึ้น แต่มีเชิงชนคล่องแคล่วเช่นเดิม ส่วนไก่ชนในภาคใต้มีกำเนิดจากไก่ป่าโดยตรง จึงตัวเล็ก มีนิสัยดุร้าย ปราดเปรียว มีเชิงชนที่หลากหลาย ได้รับการพัฒนาให้มีเชิงชนในรูปแบบใช้เดียวเป็นหลัก (Maeklong, 2006, pp. 22-25) อย่างไรก็ตาม ไก่ชนในภาคใต้ในปัจจุบันก็ได้รับการพัฒนาให้มีขนาดใหญ่ขึ้น อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะนำไก่ชนภาคกลางไปผสมพันธุ์กับไก่ชนภาคใต้เพื่อให้เป็นไก่ที่ตีลำตัวเป็นหลักด้วย

ไก่ชนในภาคเหนือนิยมเล่นกันในห้องถ้ำ ไม่ค่อยมีการนำไปตีกันข้ามถิ่น ขณะที่ไก่ชนในภาคใต้มีการชนแบบเสรีในพื้นที่ย่อยๆ ในทุกจังหวัด ตั้งแต่ชุมพรขึ้นไป ไก่ชนทั้งในภาคเหนือและภาคใต้มีความเป็นไก่ที่เลี้ยงเฉพาะในพื้นที่สืบเนื่องจากสไตร์การแข่งขัน โดยเฉพาะในภาคใต้ซึ่งมีการแข่งขันแบบปล่อยเดียวอันได้รับอิทธิพลมาจากไก่ชนของชาวมลายู ทำให้ไก่ที่นำไปชนในแต่ละครั้งมีความเสี่ยงสูงที่จะตายไป ผู้เลี้ยงจึงต้องคัดเลือกจากสายพันธุ์อย่างเคร่งครัด และให้ไก่หนุ่มที่ยังไม่เคยลงแข่งแต่แสดงหน่วยก้านที่ดีในการซ้อมผสมพันธุ์ แล้วจึงนำไปชน หรือไม่เช่นนั้นก็นำไก่ที่ชนะผ่านสังเวียนมาอย่างไม่บอบช้ำมาเป็นพ่อพันธุ์ก่อนนำไปแข่ง

การผสมพันธุ์จึงทำได้ในช่วงเวลาจำกัด ทำให้ชาวใต้ไม่นิยมซื้อขายไก่เหมือนภาคกลาง

เมื่อมองในภาพรวม การชนไก่ในสังคมไทยทุกภูมิภาคแสดงให้เห็นภูมิปัญญาผู้เล่น เพราะมีการพัฒนาไก่ชนหลายสายพันธุ์ ทั้งยังมีการพัฒนาจากกิจกรรมยามว่างไปสู่การเป็นกีฬาที่มีกติกาชัดเจน (Sujachaya, 2017, p. 17) แต่หากพิจารณาในแง่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า การชนไก่แบบเสริมเตื่อยในภาคใต้และการปล่อยเตื่อยในภาคเหนือมีความเฉพาะตัวค่อนข้างสูง และอาจมีประวัติความเป็นมาที่ไม่เชื่อมโยงกับภาพรวมของไก่ชนของชาวไทยนัก

ในส่วนของพื้นที่จังหวัดชลบุรีและจังหวัดนครราชสีมาที่ได้เก็บข้อมูลนั้นมีการแข่งขันไก่ทั้งแบบอาชีพหรือแบบทางยาวและแบบสมัครเล่นในการชนแบบอาชีพเป็นไปตามลักษณะการชนแบบดั้งเดิม คือ มีการเปรี๊ยไก่เพื่อหาคู่ชนให้ไก่ การชนไก่เป็นแบบพักยก ยกละ 25 นาที ส่วนจำนวนยกนั้นขึ้นอยู่กับกติกาตกลงกันระหว่างเจ้าของไก่ แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 5-6 ยกขึ้นไปและไม่เกิน 12 ยก การแพ้ชนะกันเป็นไปตามกติกาในการแข่งแบบอาชีพของไทยในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จะต้องใช้พลาสติกหรือเทปพันปิดเตื่อยของไก่เอาไว้ เพื่อไม่ให้เตื่อยโผล่ออกมาแทงคู่ต่อสู้ นอกจากนี้ จังหวัดชลบุรียังเป็นที่ตั้งของสนามชนไก่ศูนย์วิชาการซึ่งใช้ชนไก่ในแบบสมัครเล่นที่มีกติกาตั้งได้กล่าวไปแล้ว มีการสมมนมให้ไก่เพื่อไม่ให้ไก่บาดเจ็บและดูเป็นกีฬามากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาการชนไก่ให้เป็นสิ่งที่ผู้ไม่เห็นด้วยกับการทารุณไก่สามารถยอมรับได้

2. ลักษณะนิสัยของชาวไทยที่สะท้อนในการชนไก่: จากกรณีศึกษานักเล่นชนไก่ในจังหวัดชลบุรีและนครราชสีมา

เพื่อทำความเข้าใจว่าลักษณะนิสัยของชาวไทยนั้นสะท้อนในการชนไก่ในแง่มุมใดบ้าง ในที่นี้จึงขอสรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการอภิปรายต่อไป

กรณีศึกษา 1: คุณ M และคุณ D สามีมักรยานักตีไก่

คุณ M และคุณ D เป็นสามีมักรยานักตีไก่ทั้งคู่ คุณ D นับว่าเป็นหนึ่งในผู้หญิงจำนวนน้อยที่เข้าออกสนามชนไก่ ทั้งคู่อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี คุณ M เล่นชนไก่มาก่อนคือตั้งแต่ พ.ศ.2528 ขณะที่คุณ D มาเริ่มเล่นอย่างจริงจังใน พ.ศ.2541 ทั้งคู่เลี้ยงไก่ชนซึ่งเป็นไก่ตัวผู้ไว้ประมาณ 25-30 ตัว อย่างไรก็ตาม หากรวมไก่ตัวเมียและลูกไก่ด้วย ทั้งสองคนจะมีไก่ในครอบครองนับร้อยตัว แต่การเลี้ยงไก่จำนวนขนาดนี้ไม่ใช่เรื่องยาก เพราะสามีมักรยานักตีไก่ได้มีพื้นที่นาของตัวเองซึ่งมีอยู่ 10 ไร่ จึงมีข้าวเปลือกพอที่จะเอาไว้เลี้ยงไก่ได้ อย่างไรก็ตาม ในการเลี้ยงไก่ก็ยังมีต้นทุนอื่น ๆ เช่น ยาบำรุง อาหารเสริม จึงยังมีค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นเดือนละประมาณ 2,000 กว่าบาท

เมื่อพูดถึงราคาของไก่ชนที่เลี้ยงไว้ คุณ M บอกว่า ไก่ของเขานั้นถ้าอายุ 7-10 เดือนขึ้นไป ก็ตกตัวละ 5,000-10,000 บาท แต่บรรดาไก่ชนที่เลี้ยงไว้นั้น เขาไม่ได้เน้นการเลี้ยงไว้เพื่อขายทำกำไร แต่หากในเดือนไหนสามารถขายไก่ชนที่ “เก่ง” ได้ ก็อาจมีรายได้เข้ามาเดือนละ 10,000-20,000 บาท และนอกจากนี้ยังมีบ้างที่เขาแบ่งลูกไก่ให้เพื่อนเพื่อไปทำสายพันธุ์ในราคาตัวละ 200-300 บาท

คำว่า “เพื่อน” ที่คุณ M ใช้ในส่วนหนึ่งหมายถึงเพื่อนที่สังกัด “ซุ่ม” เดียวกัน “ซุ่ม” เป็นการรวมกลุ่มกันหลวม ๆ ระหว่างคนที่นิยมชมชอบ ไก่ชน มีการนำไก่ที่ตัวเองเลี้ยงไว้มาข้อมตีกัน ช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเลี้ยงไก่ชนกัน แบ่งไก่ให้กันและกัน และที่สำคัญคือมีการรวมตัวกันไปเพื่อเดินทางไปแข่งด้วยกัน คุณ M และคุณ D เป็นสมาชิกของซุ่มที่ชื่อว่า “หั่วกุกญแจ” ซุ่มนี้มีสมาชิก 4-5 คน มีการเดินทางไปแข่งในสนามใกล้บ้าน เช่น สนามที่บางเลน จังหวัดนครปฐม สนามมหาลาก ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในการไปแข่งซุ่มจะเลือกตัวที่พร้อมบางตัวไปแข่งในฐานะไก่ของซุ่ม หมายความว่า ไก่ยังเป็นสมบัติส่วนตัวของสมาชิกซุ่มที่เลี้ยง แต่จะมีการลงขันเงินเติมพันกัน หากชนะได้เงินเติมพันมา ก็จะมีการแบ่งสรรปันส่วนไปตามสัดส่วนที่แต่ละคนได้ข้อมมีเติมพันเอาไว้ และในกรณีที่แพ้ต้องช่วยกันจ่ายเงินเติมพันเช่นกัน ซุ่มหั่วกุกญแจนั้น ส่วนมากตัวที่เอาไปแข่งจะวางเติมพันตัวละประมาณ 20,000-50,000 บาท เมื่อมองจากการเติมพันในสนามไก่ชนระดับใหญ่เช่นสนามมหาลากซึ่งคู่เอกอาจมีเติมพันเป็นหลักแสนหรือหลักล้าน เงินเติมพันจำนวนนี้ก็ไม่ได้นับว่าสูงเลย อีกทั้งคุณ M และพวกไม่พยายามดันราคาเติมพันของไก่ในซุ่มให้ขึ้นไปสูงกว่านี้ แต่เลือกจะใช้วิธีส่งไก่ที่มีใบตีให้ได้ทุกตัว ไม่ใช่ทุ่มไปที่ไก่เก่งที่โดดเด่นเพียงตัวเดียวนั้นเพราะคุณ M ถือคติว่า “ได้น้อยดีกว่าไม่ได้” และ “ห้ามโลภ” การไม่ทำอะไรเกินตัวจึงจะเป็นเคล็ดลับในการทำให้เขามีรายได้จากการพนันไก่ชนที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ คือมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 16,000-20,000 บาท หรือเคยได้มากที่สุดถึงประมาณ 40,000 -50,000 บาท

ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบของการพนันไก่ชนของไทยแต่พอสังเขป รูปแบบการพนันแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ การ “เล่นใน” และ “เล่นนอก” “การเล่นใน” หมายถึง การพนันไก่ที่มีเติมพัน ส่วนใหญ่

ผู้เล่นจะจับกลุ่มกันลงขันในเงินเดิมพันก้อนหนึ่ง จึงเป็นการเล่นแบบ “กลุ่มต่อกลุ่ม” และวางเดิมพันไว้กับนายสนามตั้งแต่เริ่มต้น การ “เล่นนอก” หมายถึงการไปเล่นพนันส่วนตัวกับใครก็ได้ในระหว่างการแข่งขัน ส่วนการเล่นเสมอ เป็นการเล่นแบบหนึ่งในหลายแบบของการเล่นนอก เช่น การเล่นแพ้หรือชนะในยกที่เท่าใด หรือเล่นแบบไม่มีการแพ้ชนะเลย เมื่อชนกันครบยก

รายได้จากการเล่นพนันไม่ได้มาจากเฉพาะการเล่นใน เพราะหากทำเช่นนั้นจะเปรียบเสมือนการลงทุนที่ไม่มีการประกันความเสี่ยง ยกตัวอย่างกรณีของคุณ M ที่เดิมพันด้วยเงินเพียงหลักหมื่น ซ้ำยังต้องแบ่งกับเพื่อน ๆ อีก หากเขาหวังเพียงเงินพนันก้อนนี้ อาจไม่คุ้มและมีความเสี่ยงสูงที่จะเสียเงิน ดังนั้น นักเล่นไก่ชนชาวไทยแทบทุกคนจึงเล่นพนันทุกแบบทั้ง “เล่นใน” “เล่นนอก” และ “เล่นเสมอ” เหตุที่ทำให้เช่นนี้ได้เพราะในสนามชนไก่ของชาวนาไทยนั้น ผู้เล่นคนหนึ่งสามารถที่จะพนันกับใครก็ได้ (รวมถึงพนันไก่ที่เป็นคู่ต่อสู้ของตัวเองก็ได้) โดยไม่จำกัดจำนวน ด้วยราคาเงินและอัตราเดิมพันตามความสมัครใจของแต่ละคนหรืออัตราของแต่ละสนาม อัตราเดิมพันนั้นไม่เหมือนการแข่งขันม้าที่กำหนดไว้ตายตัวตั้งแต่ออกนอกวิ่ง แต่กรณีของไก่ชนถึงแม้จะมีการกำหนดอัตราเดิมพันไว้จากสายพันธุ์ ขนาดและรูปร่าง ฝีมือของเจ้าของ สถิติแพ้ชนะของไก่แต่ละตัว ฯลฯ ตั้งแต่ออกการแข่งขัน แต่เมื่อการแข่งขันเริ่มตื้นขึ้น อัตราเดิมพันนั้นเปลี่ยนไปได้ทุกขณะตามจังหวะของการแข่งขัน ไก่ที่เคยถูกมองว่าเป็นไก่ต่อ หากเมื่อเริ่มแข่งแล้วพลีภัยล้า ก็อาจจะกลายมาเป็นไกรรองไปได้ อัตราการเล่นนอกจะบอกให้รู้ว่าในสายตาของผู้พนัน ไก่ชนสองตัวนั้นมีความสามารถเป็นอย่างไร กล่าวคือหากอัตราการแข่งขันแตกต่างกันมาก เช่น 10 : 1 (ไกรรอง : ไก่ต่อ) หมายความว่าไก่ต่อเก่งกว่าไกรรองมาก แต่หากอัตราสูสีกัน เช่น 10 : 9 หรือ 5 : 4

หมายความว่าไก่ทั้งสองตัวเก่งพอ ๆ กัน แต่ส่วนใหญ่แล้ว นักเล่นไก่ชนมักเล่นไก่ไว้ทั้งสองฝั่งด้วยเงินเดิมพันและอัตราที่ต่างกัน ทว่าต้องพยายามปรับตัวเลขให้ท้ายที่สุดแล้ว ไม่ว่าไก่ต่อจะชนะ แพ้ หรือเสมอ ตัวเองก็จะไม่ขาดทุน

ด้วยเหตุนี้ นักเล่นไก่ชนจึงต้องมีการคิดคำนวณตัวเลขในสมองตลอดเวลา และผู้มีประสบการณ์ก็จะพยายามมองหาคู่พนันที่ต่อรองกันลงตัว รวมถึงรู้จักมารยาทในการเล่นพนัน เช่น ไม่พนันด้วยอัตราแปลก ๆ (ให้ข้างรองสูงกว่าข้างต่อ เช่น 8 : 9) หรือพนันด้วยอัตรารองที่สูงมาก (เช่น 100,000 : 1) เพื่อจะถูกไถรอง หรือปล่อยให้คนที่พนันสูงพ่ายแพ้โดยไม่ยื่นมือเข้ามาช่วย (เช่น ช่วยพนันในทิศทางตรงกันข้ามกับผู้ที่กำลังจะแพ้พนันเพื่อคืนเงินส่วนหนึ่งกลับไปบ้าง) หากพนันอย่างมีหลักการและมารยาทเช่นนี้ เมื่อการแข่งขันจบลง และจัดการชำระเงินเดิมพันกับคู่พนันทุกคนเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่เล่น “เป็น” และไม่โลภมากก็มักมีเงินติดกระเป๋ากลับบ้านแทบทุกครั้ง

กรณีศึกษาที่ 2: คุณ J นักเล่นและเพาะไ้ชนผู้คร่ำหวอดในวงการ

คุณ J เกิดเมื่อ พ.ศ.2487 เป็นเจ้าของซุ้มของตัวเอง คุณ J คลุกคลีกับไ้ชนมาตั้งแต่อายุ 7-8 ปี แต่มาเริ่มเล่นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ.2500 เหตุผลที่ชอบเล่นไ้ชนเพราะแต่ก่อนชอบมวย พอเห็นไ้ชนกันเหมือนนักมวยก็เลยชอบ ตอนแรก ๆ ช่วยคนที่นับถือเป็นอาจารย์เลี้ยงไ้ ดูเขาเช็ดตัวทำความสะอาดไ้ อาจารย์จะใช้ให้ไปหาสมุนไพร เช่น ใบมะขาม ใบส้มป่อย มาให้ไ้กิน เพราะจะทำให้ชนเป็นมัน นอกจากนี้ ยังเรียนรู้ว่า หากเอาบระเพ็ด ตะไคร้ หัวไ้พล ฟ้าทะลายโจร กระชาย หล้าแห้วหมู มาตำรวมกันแล้วปั่นเป็นลูกกลอนให้ไ้ชนกินสด ๆ ทุกวันจะช่วยบำรุงเลือด ทำให้ไ้ไม่ร้อนใน

คุณ J เป็นคนมีพรสวรรค์ในการเล่นไ้เลี้ยงไ้ ได้ชื่อว่าเป็น “อาจารย์” เสียเองตั้งแต่อายุ 15 ปีเพราะเป็น “มือน้ำ” หรือไ้เลี้ยงไ้ที่มีฝีมือ คอยดูแลไ้ในระหว่างการแข่งขันได้เก่งมาก หมายความว่า เมื่อคุณ J “จับ” (ดูแล) ไ้ตัวไหนแล้วไ้จะมีแรง ถ้าไ้บาดเจ็บระหว่างชน เช่น จงอยปากหักหรือหลุด ก็สามารถต่อกลับเข้าไปได้ด้วยการใช้ยาชา เช่น เอาใบพลูมาทาปากไ้ จากนั้นใช้ด้ายมัด ซึ่งปากที่หลุดไปนี้จะสามารถต่อกลับไปได้ นอกจากนี้ หากไ้มีเสลดติดคอ ก็ยังมีการใช้ปากของตัวเองเป่าจุมูกไ้แล้วใช้ชนไ้ยอนคอ อีกทั้งยังมีการไขหัวและถ่างตาไ้ด้วย เทคนิคเหล่านี้เป็น “ฝีมือ” ที่ไม่ว่าทุกคนจะทำได้ดี มือน้ำเป็นหน้าที่ที่สำคัญมาก เพราะเวลานักเล่นไ้ชนจะดูว่าไ้ตัวไหนเก่งหรือไม่เก่ง นอกจากจะดูจากประวัติของซุ้มที่สังกัดยังดูที่มือน้ำด้วย หากไ้ชนมีหน่วยก้านพอกัน บางครั้งการแพ้ชนะก็อยู่ที่ผลงานของมือน้ำว่าจะช่วยให้ไ้ฟื้นตัวได้เร็วเพียงใด การเป็นมือน้ำที่ดียังต้องมีคุณสมบัติคือเป็นคนมีมงคล เป็นคนดี แต่คุณ J ก็เสริมด้วยว่า พระบางรูปบอกว่าจะไปตีไ้ก็จะมีพรมน้ำมนต์ให้

คุณ ๖ อาศัยประสบการณ์จากการเป็นมือน้ำผันตัวมาเป็นนักเพาะ
ไถ่ขายด้วย ปัจจุบันตลาดต้องการไถ่ลูกผสม หมายถึง ไถ่ที่เกิดจากผสมหลาย
สายพันธุ์ และได้นำเอาข้อดีของแต่ละสายพันธุ์มาไว้ในตัวเดียว ไถ่ชน
พื้นเมืองสายพันธุ์ไทยจะมีขนาดกลาง ๆ เวลาตีจะไม่บิน แต่จะใช้วิธีลือคอคุ
ต่อสู้ ในภาพรวมถือว่าเป็นไถ่เทคนิคดี แต่ช่วงประมาณ พ.ศ.2540 มีคนเริ่ม
เอาไถ่จากพม่าเข้ามา ไถ่พม่านั้นมีขนาดเล็กกว่าไถ่ไทย แต่บินดี ตีแม่น ว่องไว
เมื่อผสมกับไถ่ไทยก็จะได้ลูกครั้งที่ดี นอกจากนี้ ยังมีไถ่เวียดนามที่มีโครงสร้าง
ใหญ่กว่าไถ่ไทยและไถ่พม่า มีความแข็งแรง หนักหนา และตีหนักหน่วง เมื่อมี
หลายสายพันธุ์ที่มีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันเช่นนี้ ไถ่ในปัจจุบันจึงกลายเป็น
ไถ่ผสมไปเกือบหมด การผสมข้ามสายพันธุ์เหล่านี้ยังทำให้เกิดแหล่งผลิตไถ่ที่
ได้ชื่อชนิดของไถ่ตามชื่อจังหวัดหรือเมือง เช่น “ไถ่ตราด” อันเป็นไถ่เชิงล่าง
หรือไถ่ที่ถนัดการตีบริเวณลำตัวด้านล่างของคู่ต่อสู้ “ไถ่พนมสา” อันเป็นไถ่ที่
คุณ ๖ ได้พัฒนาขึ้นมา และยังมี “ไถ่มินบุรี” “ไถ่หนองจอก” เป็นต้น แนวโน้ม
ของการพัฒนาไถ่ชนในความคิดของคุณ ๖ คือ ทำให้เป็น “ไถ่คุมบน
ชนวนใน” หมายความว่า เป็นไถ่ที่พยายามที่จะเอาตัวขึ้นด้านบนของคู่ต่อสู้
แล้วล็อกจิกตี ส่วนชนวนในคือไถ่ที่ถูกพัฒนาให้ขาไว ปากไว เข้าถึงตัวคู่ต่อสู้
ได้เร็ว โดยสรุปคือ ในความคิดของคุณ ๖ ไถ่เก่งคือไถ่ที่ไม่ยอมให้ใครมาตี
เปรียบเหมือนนักมวยที่ไม่ยอมให้อีกฝ่ายชกเอาได้นั่นเอง

คุณ ๖ ยังมีความเชื่อบางอย่างในการตีไถ่ เช่นเวลาปล่อยไถ่ออกไป
ชนต้องดูทิศด้วย จะต้องไม่ปล่อยไถ่ในทิศย้อนแสงตะวัน นอกจากนี้ เขายัง
บูชากระดูกของไถ่ที่ชื่อ “ปลิง” อันเป็นไถ่ชนตัวที่เขารักมาก เนื่องจากเคย
เป็นไถ่ชนที่เก่ง สามารถสร้างชื่อเสียงและรายได้ให้เขามาก เมื่อมันตายไป
คุณ ๖ ได้เผาและเก็บกระดูกของมันมาใส่ไว้ในโกศ เวลาก่อนออกไปตีไถ่จะมา
ไหว้โกศของ “ปลิง” เสมอ

กรณีศึกษาที่ 3: คุณ MK นักเล่นไก่ชนและกรรมการ

คุณ MK รับหน้าที่เป็นกรรมการที่สนามของศูนย์วิชาการและสาธิตไก่พื้นเมือง ที่นอกจากต้องคอยดูแลการแข่งขันให้เป็นไปตามกรอบกติกา ยังต้องจับตาดูผู้เล่นไก่ชน ต้องเป็นกลาง คอยห้ามไม่ให้คนตีกัน บางครั้งอาจต้องโกหกบ้าง แกล้งไม่ตัดสินใจบ้าง เพื่อคนเล่นจะได้ไม่มีเรื่องกัน เหตุผลที่มาเป็นกรรมการเพราะเป็นคนคล่อง ความคิดไว ที่สำคัญคือรู้จักไก่ รู้เชิงและวิธีการแก้ไขสถานการณ์ และเป็นคนยุติธรรม ไม่ชอบความไม่ตรงไปตรงมา ไม่ชอบคนที่เล่นตลกตึงเช่นชวนให้ “ลั้มไก่” หรือการวางยาไก่คู่ต่อสู้ ซึ่งคุณ MK บอกว่า ทำแบบนั้นผีสงเทวดารู้ ต่อไปทำอะไรก็ไม่เจริญ

ในฐานะเป็นคนเล่นไก่ชนด้วย คุณ MK เล่าให้ฟังเกี่ยวกับ “บ่อนป่า” หรือนัยหนึ่งสนามไก่ชนที่ไม่ถูกกฎหมายว่า บ่อนป่านั้นแม้ไม่ถูกกฎหมายแต่ก็เปิดเกือบทุกวันและมีชาวบ้านไปเล่นกันมาก เฉลี่ยแล้วมีชนไก่กันวันละ 15-25 คู่ เหตุที่คนไปบ่อนป่าเพราะคิดว่าเล่นในราคาถูกได้ เนื่องจากคนคิดว่าเล่นสนามศูนย์วิชาการฯ ต้องวางเดิมพันราคาสูงคือ 5,000 - 10,000 บาทซึ่งแพงเกินไป เมื่อเทียบกับบ่อนป่าที่เพียงราคา 500 บาท ก็ตีไถ่ได้แล้ว อย่างไรก็ตาม คนมีฐานะก็ไปบ่อนป่าเหมือนกัน เพราะจะไปหาไก่ที่มีแววและราคาถูก ส่วนคนฐานะไม่ค่อยดีก็มีบ้างที่มาสนามศูนย์วิชาการฯ เพราะหวังจะมาขายไก่

ในการจะนำไก่มาชนกันต้องมีการ “เปรียบเทียบ” หรือการหาคู่ต่อสู้ให้ไก่ การเปรียบเทียบจะต้องดูทั้งสี ตา ปาก ความแน่นของเนื้อ หงอน นิ้ว ปล้องคอ กระดูก เดือย มีการชั่งน้ำหนัก และแลกกันจับไก่ของอีกฝ่าย ในการแข่งขันแบบอาชีพจะไม่มีมีการชั่งน้ำหนัก แต่ผู้เล่นจะจับตัวไก่แล้วกะเนสภาพเอาเท่านั้น คนมีอายุจะเปรียบไก่ออย่างละเอียดรอบคอบกว่าคนหนุ่มสาว นอกจากนี้ ไก่เก่งหรือไม่เก่งยังดูที่ขุมและมือน้ำด้วย เหตุผลที่ดูขุมเพราะสไตล์การตีของไก่ที่เรียกกันว่า “เชิงไก่” นั้นขึ้นอยู่กับกรฝึกซ้อมและการเลือกไก่ของขุม อย่างไรก็ตาม บางคนก็อาจจะเลือกตีกับไก่ของคนที่ไม่รู้จักและไม่รู้เชิงกันเลย เพราะมีความคิดว่าควรให้ไก่ตัดสิน (ตี) กันเองมากกว่า

คุณ MK มองว่า ในบรรดาสายพันธุ์ไก่ชนที่ตั้งด้วยชื่อประเทศไทย ไก่ไทยจัดว่าฉลาดที่สุด โดยเฉพาะไก่เหลืองหางขาว แต่สมัยนี้ดูไม่ออกแล้วว่าเป็นไก่อะไร เพราะมีการผสมระหว่างสายพันธุ์กันจนเป็นเรื่องปกติ บางครั้งกลายเป็นไก่พม่า แต่เชิงชนเป็นไก่ไทยก็มี

ในการชนไก่ ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งสำคัญ ในความหมายดังกล่าว สนามชนไก่ที่ราบบุรีถือเป็นสนามที่ดีเพราะนายบ่อนแข่งมาก ใครโกงไม่จ่ายเงินพนันจะถูกตัดสินแพ้ทันที ในภาพรวมแล้วยังมีคนโกงจำนวนมากในสนามชนไก่ทั่วไป ผู้เล่นจึงต้องช่างสังเกตและจำลักษณะของคู่พนัน เช่น ดูรองเท้า ดูแหวน บางครั้งถึงกับแอบทำตาหนี เช่น เอาบุหรี่ยัดเสื้อผ้า การจะเป็นนักเลงไก่ชนต้องซื่อสัตย์ ใจใหญ่ ใจถึง เช่น เมื่อหิวข้าวก็ควรซื้อกิน ไม่ใช่ห่อมากินจากบ้าน ซึ่งดูแล้วไม่มีศักดิ์ศรี

กรณีศึกษาที่ 4: คุณ W พนักงานบริษัทผู้เลี้ยงไก่ชนเป็นงานอดิเรก

คุณ W เป็นพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี เลี้ยงไก่ชนไว้ 6 ตัวแต่ยังไม่มีชื่อ อายุประมาณ 10-12 เดือน ก่อนหน้านี้เคยมีเกือบ 20 ตัว แต่เนื่องจากน้ำท่วมเลยจำหน่ายออกไป ไก่ชนที่เลี้ยงมี 1 ตัวที่เลี้ยงไว้ในสุม เรียกว่า “ไก่นวม” เอาไว้สำหรับเป็นคู่สุมเพื่อซ่อมให้แก่ไก่ชนตัวอื่น วิธีซ่อมไก่ชนที่สำคัญมี 3 วิธี ได้แก่ (1) วังสุม หรือการให้ไก่วิ่งรอบสุม (2) ล้อบิน หรือการอุ้มไก่ชนตัวผู้ไว้ แล้วล่อให้ไก่อีกตัววิ่งตามมา และ (3) ลงนวม หรือการให้ซ่อมตีกันเพื่อสร้างกำลัง คู่ซ่อมลงนวมเป็นไก่ของเพื่อนซุ่มอื่น ซ่อมกันทุกวันอาทิตย์ เวลาซ่อมจะมีการเอาผ้าเย็นส่มมาพันแข้งไว้ และใส่ปลอกปากเพื่อป้องกันการบาดเจ็บ แต่ก็มีย่างที่ตีกันจนเป็นแผล ก็ต้องรักษาให้หายโดยใช้เวลาราว 2-3 สัปดาห์

ผู้วิจัยเคยตามคุณ W ไปดูการ “ซ่อม” ชนไก่กับเพื่อน ในวันดังกล่าวคุณ W เอาไก่มา 1 ตัวชน 2 ยก ๆ ละ 25 นาที ถ้าชนแพ้คุณ W ก็จะ “ทิ้ง” ด้วยการขายแบบชั่งกิโล กิโลกรัมละประมาณ 90 บาท ส่วนใหญ่ไก่จะถูกรื้อเอามาซ่อมเมื่ออายุประมาณ 8-9 เดือน ถ้าซ่อมแล้วหน่วยก้านดีก็อาจขายได้ราคาถึง 8,000 บาทแม้จะยังไม่เคยลงสนามใหญ่เลย

อนึ่ง สนามใหญ่ที่คุณ W หมายถึงสนามเทิดไท้ในกรุงเทพฯ สนามเครื่องสหพัฒน์และสนามศูนย์วิชาการและสาธิตพันธุ์ไก่พื้นเมือง ในจังหวัดชลบุรี หากมองในเชิงกติกา สนามเทิดไทยและสนามเครื่องสหพัฒน์เป็นสนามแบบ “ทางยาว” หรือสนามสำหรับชนไก่แบบอาชีพ ขณะที่สนามศูนย์วิชาการ ฯ เป็นสนามชนไก่แบบสมัครเล่น

นอกจากไก่ที่เลี้ยงไว้ชนแล้ว คุณ W ยังเลี้ยงไก่ตัวเมียไว้ 10 กว่าตัว โดยมีพ่อพันธุ์ไก่อายุ 3 ปีประคบ 1 ตัว ชื่อว่า “บางเลน” เหตุที่ชื่อนี้เพราะเคยชนะที่อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พอมีลูกออกมาเมื่ออายุ 1 เดือนจะรู้เพศ ถ้าเป็นตัวผู้ก็จะให้อยู่ร่วมกับพ่อไก่จนอายุ 10 กว่าเดือนก็ต้องแยกออก ไก่ชนที่เพาะได้นั้น ถ้าเป็นตัวเมื่อก็จะขายออกไปตัวละประมาณ 400 - 500 บาท โดยนำไปขายที่ตลาดจตุจักร ตัวผู้ก็ขายเหมือนกันถ้ามีคนขอซื้อไปเลี้ยง แต่ไก่ตัวที่เอาไปชนจะไม่ขาย เก็บไว้ทำพันธุ์ และไม่กินด้วย ปลอ่ยให้ตายไปเองตามธรรมชาติ เมื่อ 15 ปีก่อนคุณ W เคยเลี้ยงไก่บ้านหลายร้อยตัวแต่ราคาไม่ค่อยดี ต่อมาเลยหันมาเลี้ยงไก่ชนซึ่งได้ราคาดีกว่า เคยขายได้ราคาดีที่สุดคือตัวละ 50,000 บาท เนื่องจากเอาไปชนแล้วชนะ อย่างไรก็ตามไก่ชนเพื่อเอาไปชนโดยเฉพาะนั้นจะเพาะก็ต่อเมื่อมีคนสั่งเข้ามาเท่านั้น

ในบริเวณบ้านของคุณ W มีโรงเรือนที่ปลูกไว้เพื่อเลี้ยงไก่ ในโรงเรือนมีหิ้งสำหรับบูชา ซึ่งคุณ W ได้ไปซื้อตุ๊กตาไก่สีทองมาวางไว้ 1 คู่ และถวายน้ำและดอกไม้ในทุกวันพระ

กรณีศึกษาที่ 5: คุณ B คนงานก่อสร้างในจังหวัดชลบุรี

คุณ B เป็นชาวจังหวัดสกลนครที่มาทำงานในจังหวัดชลบุรี มีไก่ชนในครอบครอง 6 ตัว แต่ฝากเพื่อนเลี้ยงไว้ เพราะตอนนี้คุณ B ทำงานสัปดาห์ละ 6 วัน ไม่มีเวลาเลี้ยงเอง ไก่ชนที่ซื้อมาราคาประมาณตัวละ 5,000-6,000 บาท ในบรรดาไก่ชนที่เคยเลี้ยง ตัวที่แพง ๆ บางตัวก็ซื้อมาเป็นหมื่นบาท

เวลาไปชนไก่ในสนาม มักจะวางเดิมพันคราวละ 5,000-10,000 บาท โดยลงขันกับเพื่อน ๆ 4-5 คน มีการเล่นทั้งไก่ตัวเองและไก่คนอื่น การเล่นแบบนี้ทำให้โอกาสขาดทุนน้อยลง สมมติว่าไปแข่ง 3 เทียวจะได้กำไรประมาณ 3 เทียว นอกจากนี้ เวลาตีชนะมีคนเข้ามาขอซื้อก็จะขายไป ก็จะได้

กำไร เมื่อवलบลคคุณหารกับค่าอาหารและยาบำรุงไ้แล้วจะทำให้มีรายรับจากไ้ชนเฉลี่ย 20,000 บาทต่อ 2-3 สัปดาห์ บางครั้งถ้าเปือ ๑ ก็จะไปรับจ้างเป็นพี่เลี้ยงไ้หรือ “มือน้ำ” โดยจะได้ค่าจ้างครั้งละ 200 บาท ไม่ว่าไ้จะแพ้หรือชนะ แม้จะดูเหมือนน้อย แต่คุณ B ถือว่าเป็นการคลายความเครียด

คุณ B ชอบไปสนามแบบอาชีพมากกว่า เพราะไม่ชอบการให้คะแนนด้วยวิธีกคะแนนแบบมือสมัครเล่น

กรณีศึกษาที่ 6: คุณ S เจ้าของไ้ชนจากจังหวัดสุรินทร์ ผู้นำไ้มาชนที่สนามมหาลาก

คุณ S มีอาชีพรับเหมาก่อสร้างอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ แต่ชนไ้เป็นงานอดิเรก ไ้ที่นำมาชนที่สนามมหาลากเป็นไ้พันธุ์เหล่าปาก้อยชื่อเขียวอายุ 14 เดือน เป็นไ้ที่แข่งที่สุรินทร์แล้วชนะมาทั้งหมด 4 ครั้งจนหาคู่แข่งในจังหวัดไม่ได้แล้ว จึงนำมาชนต่างจังหวัด ในการแข่งครั้งนี้มีเพื่อน ๑ มาจากจังหวัดสุรินทร์ด้วย 10 คน ไ้ที่นำมาชนมีเงินเดิมพันสูงพอสมควร แต่เนื่องจากต้องแบ่งสัดส่วนให้เพื่อนบ้านทั้งหมู่บ้านที่ฝากมาแทงด้วย คุณ N ก็เลยเหลือส่วนของตัวเองเพียง 10,000 กว่าบาท แต่ก็ต้องยอม เพราะในหมู่บ้านของคุณ N ถือกันว่า ถ้าใครมีไ้เก่งห้ามแอบเอาไปตีโดยไม่บอกกล่าวเพื่อนบ้าน ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว กรณีที่ทุกคนมีส่วนร่วมในเงินเดิมพัน เวลาชนะทุกคนก็จะได้ส่วนแบ่งของเงินพนันตามสัดส่วนที่ได้ลงขันมา แต่ถ้าแพ้ก็ช่วยกันแบกรับความสูญเสียร่วมกัน

คุณ S มองว่า คนเล่นไก่ชนต้องมีความซื่อสัตย์ จึงจะเล่นได้ยาวนานและไม่เสียเพื่อน เวลาพาไก่ไปชนที่ไหนนั้นก็ทำทั้งเล่นในและเล่นนอก ครั้งล่าสุดสามารถเล่นได้กำไร 40,000 บาท และเคยทำเงินได้มากที่สุดถึง 100,000 บาท

กรณีศึกษาที่ 7: คุณ SR เจ้าของฟาร์มไก่จากจังหวัดนครราชสีมา ผู้นำไก่มาชนที่สนามมหาลาภ

คุณ SR เป็นเจ้าของไก่ชื่อ “ฮาโตริ” อายุ 18 เดือน เป็นไก่พม่าเคยชนะมาแล้ว 3 ครั้ง คุณ SR วางเงินเดิมพันไก่ตัวนี้ไว้ที่ 2 แสน ถ้าชนะก็จะได้ 5-6 แสน ปกติจะเดินสายพาไก่ในฟาร์มของตัวเองไปแข่งทุกอาทิตย์ โดยตระเวนไปทั่วภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณ SR จะผสมพันธุ์ไก่เพื่อพัฒนาสายพันธุ์ด้วยตัวเองและหว่านสายพันธุ์ไก่อีกมาก ไก่จากฟาร์มคุณ SR มีชื่อเสียงมีคนรู้จักมาก และมีเพจใน Facebook ในการชนไก่นั้น คุณ SR มองว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือความซื่อสัตย์ไม่หลอกลวงกัน

สรุป

จากผลการศึกษาผ่านกรณีศึกษาทั้ง 7 หรือผู้ให้ข้อมูล 8 คนข้างต้น เราสามารถสรุปลักษณะความเป็นไทยที่สะท้อนในการเล่นชนไก่ได้ใน 3 ประเด็น คือ “ความเป็นนักเลง” “การพนันในฐานะการ ‘เล่น’” และ “ภูมิปัญญาชาวบ้านและความเชื่อ” ที่สะท้อนในการชนไก่

1. ความเป็น “นักเลง”

ธรรมเนียมการชนไก่ของชาวไทยเป็นที่นิยมอย่างมากในหมู่ผู้ชาย เฉกเช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ ที่มีการชนไก่ แม้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้หญิงซึ่งผู้เล่นชนไก่ในฐานะผู้เล่นพนันด้วยเพียง 1 คนเท่านั้น ในความหมายดังกล่าวจึงอาจกล่าวได้ว่า การชนไก่นั้นเป็นเรื่องของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้หญิงหรือเพศหญิงเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับการชนไก่ในไทย ยกตัวอย่างเช่น ในการตั้งชื่อไก่ชน มีการนำคำประเภทต่าง ๆ มาใช้เป็นชื่อ รวมถึงคำที่เป็นชื่อของผู้หญิง เช่น กาก้า (นักร้องหญิง) ชื่อเล่นที่มักตั้งให้ผู้หญิง เช่น กีบ จีบจับ คำที่สื่อถึงเพศหญิง เช่น งามเลิศ ทองสุข มาใช้เป็นชื่อไก่ จึงค่อนข้างยากที่จะสรุปได้ว่า ไก่ชนของชาวไทยเป็นตัวแทนของ “ผู้ชาย” ในเชิงสัญลักษณ์โดยตรงเช่นเดียวกับไก่ชนในบาห์ลีหรือฟิลิปปินส์

ในส่วนของลักษณะนิสัยของผู้เล่นไก่นั้น ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะบางประการที่ผู้เล่นไก่ชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ลำดับแรกคือนักเล่นไก่ชนต้องเป็นคน “ซื่อสัตย์” อาจกล่าวได้ว่า ความซื่อสัตย์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในสังคมของการชนไก่ นั้นเพราะการพนันขึ้นต่อในสนามชนไก่สามารถทำได้กับคนหลายคน และทั้งหมดเป็นเรื่องระหว่างบุคคลกับบุคคลที่ทางสนามไม่ได้เข้าไปรับผิดชอบ ทำให้การมีสัจจะเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อการแข่งขันแต่ละคู่จบลง รู้ผลแพ้ชนะแล้ว ก็จะต้องชำระเงินพนันให้แก่กันและกันตามที่ตกลงกันไว้ ซึ่งถือเป็นสัญญา ใครที่มีประวัติเรื่องการโกงจะถูกกันให้ออกไปนอกกลุ่มไม่เป็นที่คบหาสมาคม ในสนามชนไก่ทุกแห่งจะมีแผ่นป้ายขนาดใหญ่ที่ปรากฏข้อความว่า “สะพานบริสุทธ์” ติดไว้ หมายความว่า ผู้จะเดินออกจากสนามไก่ชนก่อนจะหมดเวลาการแข่งขันจะต้องได้รับการตรวจสอบที่บริเวณ

นี้ว่า ไม่ได้ติดค้างเงินพนันกับใคร หรือนัยหนึ่งเป็นการแสดงตัวว่า เป็นผู้ที่
ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง

นอกจากนี้ จากผลการศึกษายังพบว่าการให้ความสำคัญกับ
“ความซื่อสัตย์” ในแง่ของการคบหาสมาคมในหมู่คนเล่นไก่ชนด้วยกัน เช่น
เมื่อมีไก่เก่งและไปชนไก่ที่ใดก็ต้องบอกกล่าวเพื่อนบ้าน ให้ทุกคนได้รับรู้และมี
ส่วนร่วมในการเดิมพัน การเป็นคนซื่อสัตย์ทำให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ต่อความน่าเชื่อถือและสถานภาพในสังคมต่อไป

ลำดับต่อมาได้แก่ ความเป็นคน “ไม่ตระหนี่” ดังเช่นที่ผู้ให้ข้อมูล
คนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า นักเล่นไก่ชนต้อง “ใจใหญ่ ใจถึง เช่น เมื่อหิวข้าวก็ควร
ซื้อกิน ไม่ใช่ห่อมากินจากบ้าน ซึ่งดูแล้วไม่มีศักดิ์ศรี” อีกทั้งยังต้องใจกว้าง
ไม่เห็นแก่ตัว เช่น ยอมให้เพื่อน ๆ มามีส่วนร่วมในการเดิมพันไก่เก่งของ
ตัวเอง ถึงแม้ว่าสัดส่วนในเงินเดิมพันของตนอาจลดลงก็ตาม นอกจากนี้
เวลายกขบวนพาไก่ของกลุ่มไปสนามแข่ง นักเล่นไก่ชนที่เป็นเจ้าของไก่ควร
จะใจกว้างให้เพื่อนในกลุ่มไปเล่นนอก เพราะเป็นเรื่องส่วนบุคคลและเป็น
เสน่ห์ของเดิมพันในไก่ชน หรือในกรณีเป็นหัวหน้าซุ่ม ต้องยอมเสียสละพื้นที่
ในบริเวณบ้านเพื่อสร้างสนามซุ่ม รวมถึงต้องออกเงินเข้ากองกลางมากกว่า
คนอื่น

ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกันนี้ยังได้ใช้คำว่า “ไม่มีศักดิ์ศรี” ในกรณีที่
นักเล่นไก่ชนแสดงความตระหนี่ด้วยการห่อข้าวมากินในสนาม แสดงให้เห็น
ว่า ชาวไทยมองว่า “ศักดิ์ศรี” เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในการเล่นไก่ชน
คำว่า “ศักดิ์ศรี” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง
“เกียรติศักดิ์” (Royal Institute, 2003, p. 1094) และในพจนานุกรมฉบับ
เดียวกัน (p. 147) ให้ความหมายของ “เกียรติศักดิ์” ว่า “เกียรติ, เกียรติตาม
ฐานะของแต่ละบุคคล” ส่วน “เกียรติ” นั้นหมายถึง “ชื่อเสียง, ความยกย่อง

นับถือ, ความมีหน้ามีตา” (p. 147) ศักดิ์ศรีของนักเรียนไก่ชนจึงน่าจะหมายถึง การเป็นผู้เป็นที่ยอมรับและยกย่องในเรื่องการชนไก่เก่งและมีฐานะดี นอกจากนี้ การเป็นผู้ตรงไปตรงมา ไม่โกง ไม่เล่นตลกตลก เช่น “ลั้มไก่” หรือ การวางยาไก่ต่อสู้ น่าจะเป็นอีกแง่มุมที่สำคัญของศักดิ์ศรี เพราะหากทำเป็น นิจสิน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ย่อมไม่เป็นที่ยกย่องนับถือ ไม่ได้รับการยอมรับ และไม่มีใครอยากนำไก่มาชนด้วย

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวถึงศักดิ์ศรีว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคม ขนาดเล็ก หรือชุมชนที่กระชับแน่น ศักดิ์ศรีถูกกำหนดด้วยปริมาณของวัตถุ ปัญหาเรื่องศักดิ์ศรีในสังคมไทยควรมีมากในสังคมยุคศักดินาหรือสังคม หมู่บ้าน และคลี่คลายลงในสังคมที่พัฒนาทางเศรษฐกิจมากขึ้น (Boonmee, 1999, pp. 271-272) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สังคมไทยปัจจุบันจะพัฒนาในเชิง เศรษฐกิจไปมาก แต่วงการไก่ชนก็ยังคงสะท้อนความเป็นสังคมขนาดเล็ก เพราะผู้เล่นมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยการจับกลุ่มที่เรียกว่า “ซุ่ม” เพื่อฝึกซ้อมและแบ่งปันส่วนรายได้รวมถึงการสูญเสีย อีกทั้งเมื่อไปสนาม ชนไก่ คนส่วนใหญ่จะคุ้นหน้ากัน หรือแม้ไม่รู้จักกันก็มารวมตัวกันด้วย วัตถุประสงค์เดียวกัน ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติและมารยาทแบบเดียวกัน สนามไก่ชนจึงมีสภาพเป็นสังคมที่มีขอบเขตจำกัด เรื่องของศักดิ์ศรีจึง กลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักเรียนไก่ชน วัตถุที่กำหนดศักดิ์ศรีในการชนไก่ ส่วนใหญ่ คือ “เงิน” ซึ่งอาจแสดงออกในลักษณะของการใช้จ่ายเงินแบบไม่ ตระหนักถี่เหนียว เช่น ซื้อหาอาหารในสนาม (ที่มักราคาแพงกว่าข้างนอก) กินแทนที่จะนำมาเอง รวมถึงการยอมสละสัดส่วนในเงินเดิมพันให้แก่เพื่อน ร่วมหมู่บ้านหรือซุ่ม เพื่อแบ่งปันโอกาสการได้กำไรแก่ผู้อื่น การยอมสูญเสีย วัตถุที่มากกว่าผู้อื่นเช่นนี้ก็ถือได้ว่า เป็นการแสดงถึงศักดิ์ศรีอย่างหนึ่ง

การชนไก่ในสังคมไทยถือเป็นการพนันมาแต่โบราณ ผู้เล่นไก่ชนจึงถือเป็น “นักเลงการพนัน” อัจฉราพร กมุทพิสัยกล่าวว่า คำว่า “นักเลง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ผู้ฝึกฝนในสิ่งนั้น ๆ และหากเป็นคำอธิบายลักษณะบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย และยังกล่าวว่า “บุคคลที่จะเป็นนักเลงได้นั้น จะต้องมีความสมบัติที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้มีจิตใจกล้าหาญอดทน นิยมการต่อสู้แบบเผชิญหน้าและตัดสินใจด้วยกำลัง ชอบทำอะไรทำหาย และรักษาสัจจะ” (Kamutphisai, 1999, p. 229) อาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะของผู้เล่นไก่ชนที่รวบรวมได้เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ อันได้แก่ ความซื่อสัตย์ ใจถึง ใจกว้าง หรือไม่ตระหนี่ มีศักดิ์ศรี ไม่โกง เป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการแสดงออกของ “นักเลง” ในสังคมไทยที่ถึงแม้จะไม่มีข้อกำหนดชัดชัดว่าเป็นเพศใด แต่แทบทั้งหมดเป็นผู้ชาย จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญของนักเล่นไก่ชนในสายตาของชาวไทย เชื่อมโยงกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง หรือหากพูดให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า การชนไก่ของชาวไทยสะท้อนถึง “ความเป็นชาย” มากกว่า “ความเป็นหญิง” ดังนั้นถึงแม้สนามชนไก่ของไทยไม่ได้ปิดตายแก่ผู้หญิง แต่ผู้หญิงที่จะเข้าไปอยู่ในโลกที่ห้อมล้อมด้วยผู้ชายได้อย่างกลมกลืนอาจต้องมีบุคลิกแบบคุณ D คือ หัวหาญ เด็ดขาด ดุทะมัดทะแมงคล้ายผู้ชายก็ว่าได้

2. การพนันไก่ชนในฐานะการ “เล่น”

ถึงแม้การชนไก่ของชาวไทยถือเป็นการพนัน แต่การชนไก่ก็ยังเป็นการ “เล่น” ของผู้ใหญ่ด้วย ดังเห็นได้จากคำกริยาที่ใช้แก่การชนไก่คือคำว่า “เล่นชนไก่” ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุลชี้ว่า คำว่า “เล่น” ในภาษาไทยมีแง่มุมที่ทำความเข้าใจความพักผ่อนหย่อนใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน แต่ขณะเดียวกันเมื่อเป็นการเล่นการพนัน นอกจากสนุกแล้วยังต้องมียุทธศาสตร์ของความดึงดูด ความลุ่มหลงอย่างรุนแรงมากกว่าการเล่นของเด็ก ส่วนหนึ่งก็เพราะการเล่นของผู้ใหญ่ทำโดยหวังผลตอบแทน การพนันแม้มีความเสี่ยง แต่ก็สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อฐานะ ทรัพย์สินสมบัติ หน้าตาศักดิ์ศรีของผู้เล่นเป็นอย่างมาก (Chaloemphao, 1999, pp. 360-361) ความมุ่งมั่นจริงจังของนักเล่นไก่ชนเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสัมผัสได้จากผู้ให้ข้อมูลทุกคน ในฐานะเจ้าของไก่ชน พวกเขาหมกมุ่นอยู่กับไก่ทุกวันในการแสวงหาและคัดเลือกไก่มาเลี้ยง ฝึกพัฒนากับอาหาร บำรุงไก่ให้แข็งแรง ดูแลไม่ให้เจ็บป่วย ฝึกซ้อมให้มีเทคนิคที่ดี โดยเฉพาะในช่วงก่อนแข่งขัน ยิ่งต้องทุ่มเวลาให้แก่การเตรียมไก่เป็นพิเศษ ยามเมื่อไก่ลงแข่ง ก็ต้องคอยใส่ใจกับการบาดเจ็บ ต้องรู้วิธีพยาบาลไคระหว่างการแข่งขัน เช่น ต้องจอยปาก ล้างเลือด ไขหัว ถ่างตา เทคนิคเหล่านี้หากตัวเองทำไม่ได้ ก็ต้องจ้าง “มือน้ำ” มาเพื่อให้มันใจได้ว่าไก่ของตัวเองจะอยู่ในสภาพพร้อมสำหรับการต่อสู้อยู่เสมอ

ส่วนการ “เล่น” โดยหวังผลตอบแทนในการชนไก่นั้นสะท้อนออกมาในรูปแบบการเดิมพันที่พัฒนาขึ้นมาอย่างซับซ้อนและเป็นเอกลักษณ์ กล่าวคือ มีการ “เล่นใน” และ “เล่นนอก” ทั้งหมดล้วนมีไว้เพื่อทำให้บุคคลสามารถออกแบบการเล่นที่ทำให้ตนเสียเงินน้อยที่สุดและมีผลประโยชน์เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การชนไก่จึงเป็นการพนันที่หาก “เล่น” เป็น หรือมีไหวพริบ

ในการเดิมพันที่ดี ไม่โลภมาก รู้จักมารยาทในการพนัน ไม่พนันเกินฐานะของตนและไม่เข้าเดิมผู้เล่นคนอื่นที่มีแนวโน้มว่าจะสูญเสียเงินเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะไม่ชนะมากนัก แต่หากเล่นเสียก็จะได้ไม่สร้างความเสียหายใหญ่หลวง ตรงกันข้าม หากเล่นเป็นก็จะกลับสร้างรายได้ด้วยซ้ำไป

เมื่อชาวไทยมองการชนไก่ว่าเป็นการ “เล่น” แน่แน่นอนว่าย่อมต้องมีแง่มุมของความสนุกสนานเพลิดเพลิน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การพนันไก่ชนของชาวไทยทำอยู่ในกรอบกติกาและมารยาทที่หวังให้ผู้เล่นสามารถมีส่วนร่วมไปกับการต่อสู้ของไก่ชนได้โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น หนี้สิน ตามมามากนัก เมื่อผู้เล่นมีความมั่นใจไม่ต้องกังวลในประเด็นนี้ได้ก็สามารถที่จะสนุก เพลิดเพลิน ตื่นเต้นเร้าใจไปกับการแข่งขันได้สมดังความหมายของคำว่า “เล่น” นั่นเอง

นอกจากนี้ รายได้จากไก่ชนไม่ได้เกิดแต่จากการชนไก่ แต่ยังรวมถึงการเพาะเลี้ยงและการขายไก่ชน การรับจ้างเป็นมือน้ำ เป็นกรรมการ การทำอาชีพธุรกิจและบริการ เช่น การขายอาหารไก่ การขายอุปกรณ์การชนไก่ การขายยาและวัคซีน จึงอาจกล่าวได้ว่า ไกชนั้นเป็นสัตว์เศรษฐกิจ รัตนะบัวสนธ์และคณะมองว่า การเล่นพนันไก่ชนเป็นวิถีของสังคมไทยที่ไม่สามารถแยกจากไก่ชนได้ เพราะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ไก่ชน หากไม่มีการพนันเศรษฐกิจของชาวบ้านก็จะสูญเสียไปส่วนหนึ่งด้วย (Buasonte, et al., 2004, p.157)

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านและความเชื่อ

ในสังคมไทย การชนไก่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาชาวบ้านต่าง ๆ มากมาย ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาในวิถีเลี้ยงไก่ การตั้งชื่อไก่ชน การนำสมุนไพรมาใช้บำรุงและรักษาไก่ ต่อมาเมื่อเกิดการชนไก่แบบสมัครเล่น ก็ส่งผลให้มีการสร้างสรรค์และพัฒนาอุปกรณ์การแข่งขัน เช่น นวมสำหรับครอบเดียว ให้สอดคล้องกับกติกาสมัครเล่น อีกทั้งยังมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น ใช้นาฬิกาอิเล็กทรอนิกส์ในการจับเวลาแทนกะลามะพร้าวแบบเดิม ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ หลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนไปกับยุคสมัย แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนช่างคิดและยืดหยุ่นของชาวไทยได้ดี

ส่วนของความเชื่อ ชาวไทยมีประเพณีนับถือ “ผี” มาก่อนหน้าที่ศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาจะเข้ามา ในปัจจุบัน “ผี” อาจมีภาพลักษณ์ว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย แต่ความจริงแล้วผีในทัศนะของคนไทยไม่ได้เลวร้ายเสียทั้งหมด ผีในธรรมชาติ เช่น ผีฟ้า เทพารักษ์ รุกขเทวดา ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ ต่างก็ได้รับความเคารพนับถือจากผู้คน ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งที่ยืนยันว่า เขาเก็บกระดูกไก่ชนตัวเก่งของตัวเองเอาไว้เพื่อบูชา แสดงให้เห็นถึงความนับถือผีที่ผสมผสานระหว่างผีในธรรมชาติ (ในกรณีนี้ได้แก่ไก่ซึ่งเป็นสัตว์) กับผีวีรบุรุษ หรือผีของผู้ที่เคยเก่งกาจจนเป็นที่ยอมรับก่อนตายและยังเป็นที่น่าเชื่อถือหรือถูกมองว่าจะนำโชคลาภมาให้แม้ตายไปแล้ว และนอกจากจะหวังพึ่งพา “ผี” แล้ว ขณะเดียวกัน นักเล่นไก่ชนชาวไทยยัง “ยำเกรงต่อผี” คือมองผีว่ามีอำนาจที่จะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ เช่น เชื่อว่าการเล่นไก่ชนแม้คนด้วยกันจะไม่รู้ แต่ผีสังเทวดารู้ จึงไม่ควรโกง เพราะจะถูกผีสังลงโทษเอาได้

นอกจากความเชื่อเรื่องผีแล้ว ในฐานะที่เป็นการพนัน นักเล่นไก่ชนส่วนมากยังเชื่อในโชคกลางเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจตัวเองก่อนเข้าสู่สังเวียน การแข่งขันที่เอาแน่เอานอนไม่ได้ ตัวอย่างความเชื่อก็เช่น ความเชื่อเรื่องการดูทิศทางก่อนปล่อยไก่ลงแข่งขัน เช่น ให้ไก่หันไปทางทิศที่ไม่อันตรายและเชื่อว่าจะได้รับชัยชนะ การไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่เจ้าทางก่อนเดินทางนำไปชนแต่ละครั้ง การเลือกใส่ผ้าสีมงคลในวันแข่ง การปล่อยไก่ลงสนามด้วยฤกษ์ที่แตกต่างกันไปตามวันข้างขึ้นในปฏิทินจันทรคติ เช่น วัน 1 คำให้นำไก่ลงสนามหลังคู่ต่อสู้ (Chirakhongman, 2011)

แต่ในขณะเดียวกัน ปฏิเสธไม่ได้ว่า การชนไก่ยังสะท้อนการนับถือพุทธศาสนาของชาวไทยด้วย พุทธศาสนามองว่าการชนไก่เป็นการกระทำที่ผิดศีล ชั่วร้าย และเป็นบาป เพราะนำไปสู่การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอันเป็นข้อห้ามพื้นฐานของพุทธศาสนา ผู้เล่นชนไก่เมื่อตายไปจึงต้องตกนรกเพื่อไปชดใช้กรรม ขณะที่ผู้เกี่ยวข้องกับการชนไก่พยายามให้ความสำคัญต่อการมีคุณธรรม ทว่าพวกเขาก็คงรู้สึก ๆ ว่าการชนไก่เป็นสิ่งที่พุทธศาสนาไม่ยอมรับ เช่นที่ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวว่า “พระบางรูปบอกว่าจะไปตีไก่ก็จะไม่พรมน้ำมนต์ให้” แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่าเขาบูชาตุ๊กตาไก่สีทองด้วยการถวายน้ำและดอกไม้ทุกวันพระ การบูชาตุ๊กตาไก่สีทองนับเป็นการนับถือผีตามความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทย แต่การถวายน้ำและดอกไม้ทุกวันพระกลับเป็นการปฏิบัติตามแนวทางของพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่า การผสมผสานความเชื่อทั้งผีและพุทธไว้ในเวลาเดียวกันเช่นนี้นับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของความเชื่อของชาวไทยในการชนไก่

อภิปรายผลการวิจัย

ไก่ชนและการชนไก่มักถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย และมีความเชื่อมโยงอย่างแน่นแฟ้นกับวิถีชีวิตของชาวไทยโดยเฉพาะผู้ชาย บทความนี้ได้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านลักษณะนิสัยของชาวไทยที่สะท้อนในการเล่นชนไก่ และสรุปประเด็นหลักออกเป็น 3 ประเด็น จากการสัมภาษณ์ได้แก่ “ความเป็นนักเลง” “การเล่นพนันไก่ชนในฐานะ การ ‘เล่น’” และ “ภูมิปัญญาชาวบ้านและความเชื่อ” แบบไทย ซึ่งผสมผสาน ระหว่างประเพณีการนับถือผีกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ผู้วิจัยมองว่า ความพยายามที่จะอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมเช่นนี้น่าจะช่วยให้เข้าใจ ลักษณะเด่นของการชนไก่ในแบบสังคมไทยได้ว่ามีความแตกต่างจาก การชนไก่ในสังคมอื่นหรือมีเอกลักษณ์อย่างไร

นอกเหนือจากประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ของการชนไก่ในสังคมไทยคือความพยายามอย่างแรงกล้าของผู้อยู่ในวงการ ในการ “ผลิต” ไก่แบบต่าง ๆ ที่เชื่อว่าชนเก่งอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยการผสม พันธุ์ไก่พื้นเมืองประเภทต่าง ๆ ทั้งสายพันธุ์ในประเทศไทย และสายพันธุ์ของ ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า เวียดนาม เพื่อให้ได้ไก่ที่มีคุณลักษณะ เหมาะแก่การชน จนแนวโน้มในปัจจุบันของวงการไก่ชนไทยนั้น นิยมไก่ลูกผสมมากกว่าไก่ที่ไม่ได้ผสมข้ามสายพันธุ์เสียด้วยซ้ำ

ในฐานะที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการชนไก่ในฐานะเป็นส่วน หนึ่งของโครงการวิจัยพหุสัมพันธ์คนกับไก่ (HCMR: Human-Chicken Multi-Relationships Research Project) ซึ่งมีโจทย์วิจัยหลักคือการศึกษา เกี่ยวกับ domestication ของไก่ หรือนัยหนึ่ง การศึกษาว่าด้วยการค้นหา จุดเริ่มต้นและกระบวนการที่ไก่ป่าได้วิวัฒนาการมาเป็นไก่บ้าน ผู้วิจัยมองว่า

การชนไก่ในสังคมไทยนั้นได้พัฒนามาไกลกว่าที่จะเห็นจุดเริ่มต้นของ domestication เนื่องจากชาวไทยมักตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบ ไม่ใช่บนภูเขาอันเป็นถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติของไก่ป่า อีกทั้งไก่ชนของชาวไทยไม่ใช่ไก่ป่า อาจมีบ้างที่มีการใช้ไก่ที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายไก่ป่า เช่น ไก่พม่า แต่นั่นก็เป็นไก่ที่เป็นผลพวงของการพัฒนาสายพันธุ์แล้ว นอกจากนี้ สุภิญญา สุขฉายา ผู้ศึกษาการชนไก่ในตำนานและพิธีกรรมของชนชาติไทยยังชี้ให้เห็นว่า “ร่องรอยการนำไก่มาชนอยู่ในข้อมูลประเพณีพิธีกรรมเข้าทรงผีบรรพบุรุษ (ritual) ของบางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเจริญเป็นระดับเมือง มีอารยธรรม มิใช่ระดับชนเผ่า เพราะไก่ชนเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์ที่ต้องใช้ความรู้ ทักษะ แสวงหา คัดสรรสายพันธุ์ ฝึกฝนจนเกิดเป็นไก่บ้านสายพันธุ์ใหม่ที่แข็งแกร่ง” (Sujachaya, 2017, p.13) ความคิดดังกล่าวยิ่งสนับสนุนว่า การศึกษาไก่ชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย รวมถึงไก่ชนของผู้คนในสังคมไทยปัจจุบัน ไม่น่านำไปสู่การได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาจากไก่ป่าเป็นไก่บ้าน (domestication) นั้นเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน และอย่างไร เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทย โดยเฉพาะชาวไทยในประเทศไทยได้ตั้งชุมชนและพัฒนาเป็นสังคมเมืองที่เจริญมาแต่โบราณ ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนและการชนไก่ของชาวไทยก็มีการสั่งสม และถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ในสังคมที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการชนไก่เป็นเวลานานเช่นนี้ จึงยากจะมองย้อนกลับไปยังจุดตั้งต้นของ domestication

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่ที่ว่า domestication คือ “กระบวนการ” ที่ครอบคลุมตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการกลายเป็นไก่บ้านและแตกออกเป็นไก่บ้านในลักษณะต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ไก่ชนของไทยอยู่ในช่วงท้ายของกระบวนการ สิ่งที่น่าสนใจคือ จุดสิ้นสุดของ domestication ในสังคมไทย ไม่ได้นำไปสู่เพียงการสร้างหลากหลาย แต่บางครั้งก็นำไปสู่ความ

ต้นตัวในการอนุรักษ์โกพื้นเมืองสายพันธุ์แท้หรือสายพันธุ์ที่ได้พัฒนาขึ้นมา
เห็นจากความพยายามในกรณีศึกษาที่ 2 ที่ผู้ให้ข้อมูลจากจังหวัดชลบุรี
กล่าวถึงการสร้างโกชนที่เก่งโดยนำโกชนไทยไปผสมกับโกชนจากต่างประเทศ
เช่น โกพม่า โกเวียดนาม เกิดเป็นโกชนชนิดต่าง ๆ ที่มีชื่อแปรเปลี่ยนไปตาม
แหล่งผลิตในประเทศไทย และในกรณีศึกษาที่ 7 ที่ผู้ให้ข้อมูลจากจังหวัด
นครราชสีมาได้พัฒนาสายพันธุ์โกชนของตัวเองจนเก่งและหวงสายพันธุ์ของ
ตัวเอง อันแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการพัฒนาสายพันธุ์ใหม่จนได้โกชนที่มี
ลักษณะเฉพาะชัดเจนแล้ว ก็จะหันไปสู่การอนุรักษ์ด้วยการตั้งชื่อตามแหล่ง
ผลิตหรือการครอบครองไว้แต่เพียงผู้เดียว เพราะโกชนที่พัฒนาขึ้นมาจนเก่ง
และมีลักษณะดีเหล่านี้เป็นที่สนใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จึงมีมูลค่า
ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งหากต้องการให้เป็นเช่นนี้ต่อไป ก็ควรส่งเสริมให้มี
การอนุรักษ์สายพันธุ์และเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี เพื่อให้ได้พ่อพันธุ์แม่พันธุ์ที่ดี
จะเห็นได้ว่า ถึงแม้โกชนของไทยจะได้รับการพัฒนารูปร่าง ขนาด สีสัน
ที่หลากหลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ แต่เมื่อไปถึงจุดหนึ่ง การทวีความ
หลากหลายจะถูกแทนที่ด้วยการอนุรักษ์ หรือการพยายามคงสภาพของ
“สายพันธุ์” ที่กำหนดขึ้นด้วยเกณฑ์ตามความเชื่อของมนุษย์เช่นกัน จึงอาจ
กล่าวได้ว่า โกชนของชาวไทยเป็นจุดหนึ่งในกระบวนการ domestication
ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์กับโกอย่างชัดเจน

References

- Boonmee, T. (1999). Dignity-Image. in Satha-anand, S. (Ed.), *Word: Traces of Thai Thoughts and Beliefs* (pp. 265-678). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Buntasaeng, T. (2005). *Fighting Cocks and Thai Folk Way: a Case Study of Muang, Khonkaen*. Master's thesis. Loei: Loei Rajabhat University.
- Buosonte, R., Mundet, K., Burasit, B., Upatham, S., Yotduang, P., Sutsang, A. and Uicharoensak, Y. (2004). *Fighting cocks: Gambling, Society and Culture in Cockfighting Community*. Phitsanulok: Naresuan University.
- Chaloemphao Koanantakul, P. (1999). Play, in Satha-anand, S. (Ed.) *Word: Traces of Thai Thoughts and Beliefs*. (pp. 355-372). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Charoenmaitrimit, K. (2000). *Fowl Play: Commoditization Process in the Context of Thai Society*. Master's thesis. Bangkok: Thammasat University.
- Chiarakhongman, S. (2011). Cockfighting in Central Thailand. *The Encyclopaedia of Thai Culture: The Central* (extended edition) (pp. 80-96). Bangkok: Siam Commercial Bank Foundation for the Encyclopedia of Thai Culture.
- Cook, H. B. K. (1994). Cockfighting on the Venezuelan Island of Margarita: A Ritualized Form of Male Aggression. In Dundes, A. (Ed.), *The cockfight: A casebook* (pp.232-240). Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Geertz, C. (1994). Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight. In Dundes, A. (Ed.), *The cockfight: A casebook* (pp.94-132). Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Guggenheim, S. (1994). Cock or bull: Cockfighting, social structure, and political commentary in the Philippines. In Dundes, A. (Ed.), *The cockfight: A casebook* (pp.133-173). Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

- Kamutphisai, A. (1999). Gangster. In Satha-anand, S. (Ed.) *Word: Traces of Thai Thoughts and Beliefs* (pp. 229-234). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kunjara Na Ayuttaya, M. (2012). *Cockfighter's Way of Life to Cockfight Wagering*, Thailand: Center for Gambling Studies, Thai Health Promotion Foundation. Retrieved from: http://www.gamblingstudy-th.org/imgadmins/research_file/2555-ManwadCockfightingSyn.pdf.
- Maeklong, S. (2006). *Best Fighting Cocks*. Bangkok: Animate Group.
- Mongkolket, C. (2010). *Application of Wisdom to Commercial Fighting Cock Farming in Mukdahan*. Master's thesis. Mahasarakham: Mahasarakham University.
- Royal Institute. (2003). *Royal Institute Dictionary B.E.2542*. Bangkok: Nanmeebooks.
- Sujachaya, S. (2017). The Cockfight Motif in Phra Rot Meri: Traces of Urbanization in Suvarnabhumi. In Chuenka, R. (Ed.) *The Twelve Sisters - Phra Rot Meri Study* (pp. 9-23). Bangkok: Rajanagarindra Institute of Linguistic and Cultural Studies and the Committee on Research, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

Authors

Associate Professor Chomnard Setisarn, Ph.D.

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Email: chomnard.s@chula.ac.th

Saroj Jiarakongman

The Indigenous Chicken Conservation and Development Association

Email: thaifightingcock18@gmail.com